

**RAVNOPRAVNOST
POLOVA U SISTEMU
OBRAZOVANJA U BOSNI I
HERCEGOVINI- PRAVNI
OKVIR**

 KVINNA
KVINNA

 Sweden
Sverige

“This material is completely or partly financed by the Swedish International Development Cooperation Agency (Sida) and Kvinna till Kvinna. Sida and Kvinna till Kvinna does not necessarily agree with the opinions expressed. The author alone is responsible for the content.”

“Ovaj materijal potpuno ili djelimično finansira švedska međunarodna Agencija za razvoj i saradnju (Sida) i Kvinna till Kvinna. Sida i Kvinna till Kvinna ne moraju se neminovno slagati sa mišljenjima iznesenim u publikaciji. Za sadržaj je odgovoran sam autor/ica.”

Martina Cvijanović

**RAVNOPRAVNOST POLOVA U SISTEMU OBRAZOVANJA U BOSNI I
HERCEGOVINI – PRAVNI OKVIR**

Decembar, 2021.

SADRŽAJ

UVOD.....	3
1. MEĐUNARODNI OKVIR.....	4
2. NACIONALNI OKVIR.....	5
2.1. Pravni akti na nivou BiH	5
2.2. Pravni okvir u Bosni i Hercegovini	7
2.3. Postupci za zaštitu od diskriminacije.....	11
ZAKLJUČAK.....	13
Literatura.....	14

UVOD

Obrazovanje je neizostavan element u postizanju ravnopravnosti polova. Poseban akcenat se stavlja na obrazovanje žena u ruralnim područjima, naročito da bi se prevazišao tradicionalni okvir koji diskriminiše polove po obrazovnom profilu, zanimanju i tržištu rada.

Kada je 1948. godine usvojena Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, potpisnici ove deklaracije vjerovatno nisu ni slutili da decenijama kasnije pitanja jednakosti i ljudskih prava neće biti ostvarena.

Na međunarodnom nivou pored Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija, koju je Eleonor Ruzvelt okarakterisala kao Magna Charta čovječanstva, donesen je i značajan broj drugih konvencija poput Evropske konvencije o ljudskim pravima, Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, Pekinške konvencije, UNESCO Konvencije protiv diskriminacije u obrazovanju iz 1960. godine kao i Gender akcioni planovi za tačno određen broj godina. U sklopu svih konvencija garantuju se osnovna ljudska prava koja promovišu i jednakost u obrazovanju. Na nivou Bosne i Hercegovine, akti kojima se garantuje jednakost u obrazovanju su Ustav Bosne i Hercegovine, te Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini, Zakon o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini i katalog zakona koji uređuju oblast obrazovanja donesenih na nivou Bosne i Hercegovine kao i zakona iz oblasti obrazovanja donesenih na entitetskom nivou. U slučaju diskriminacije, postoje mehanizmi za zaštitu - poput upravnih i sudskih postupaka kao i obraćanje ombudsmanu. Obrazovanje je možda najjača poluga koju svaka država posjeduje te može da je unaprijedi i osigura jednak pristup svima bez obzira na razlike. Ovaj rad je skroman doprinos tematici jednakosti u obrazovanju i slobodnom pristupu istom u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) koje je garantovano kako univerzalnim deklaracijama tako i nacionalnim zakonodavstvom.

1. MEĐUNARODNI OKVIR

Pravo na obrazovanje je prepoznato od strane međunarodne zajednice kao jedno od temeljnih ljudskih prava. Najjaču garanciju pružaju konvencije i ugovori doneseni na međunarodnim konferencijama. Od usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, pravo na obrazovanje je uneseno u brojne druge konvencije i ugovore kako na međunarodnom tako i na regionalnom nivou. Neke konvencije garantuju pravo na obrazovanje uopšteno, dok se druge fokusiraju na određene grupe. Neke od najvažnijih su UNESCO Konvencija protiv diskriminacije u obrazovanju (1960), zatim Međunarodna konvencija o zabrani svih oblika rasne diskriminacije (1965), Konvencija o zabrani svih oblika diskriminacije žena (1979), Konvencija o pravima djeteta (1989), Pekinška konvencija (1995) te Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (2006). Na evropskom nivou je značajna Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja u članu 2 protokola 1 garantuje pravo na obrazovanje.

Ono što propisuju sve međunarodne konvencije jeste da svi imaju pravo na obrazovanje, bez obzira na bilo koju razliku. Pogotovo se težište stavlja na važnost koje obrazovanje ima u oblikovanju same ličnosti, dostojanstvu, tolerancije i prijateljstva među svim nacionalnostima, rasnim ili vjerskim grupama. Naglašava se da obrazovanje promoviše razumijevanje i očuvanje mira.¹

Član 26 Univerzalne deklaracije o pravima čovjeka sadrži sljedeću formulaciju: svako ima pravo na obrazovanje. Obrazovanje treba da bude besplatno, bar u osnovnim i nižim razredima. Osnovno obrazovanje treba da bude obavezno. Tehničko i stručno obrazovanje treba da bude generalno pristupačno, a i više obrazovanje treba takođe da bude svima pristupačno na temelju sposobnosti. Obrazovanje treba da bude usmjereno na puni razvoj ljudske ličnosti i na učvršćavanje poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ono treba da unapređuje

¹Član 4 Konvencije protiv diskriminacije u obrazovanju glasi: » Države članice ove Konvencije se obavezuju da će formulisati, razvijati i primjenjivati nacionalnu politiku koja će, metodama prilagođenim okolnostima i nacionalnoj upotrebi, težiti promovisanju jednakih mogućnosti i tretmana u obrazovanju, a naročito da će: a) obezbijediti da osnovno obrazovanje bude besplatno i obavezno; obezbijediti da srednje obrazovanje u njegovim različitim oblicima bude dostupno i pristupačno svima; obezbijediti da visoko obrazovanje bude jednako dostupno svima u skladu sa individualnim sposobnostima; osigurati da svi ispune zakonski propisanu obavezu pohađanja škole; b) obezbijediti da su standardi obrazovanja jednaki u svim javnim obrazovnim ustanovama istog nivoa i da su uslovi u pogledu kvaliteta pruženog obrazovanja, takođe, jednaki.«

razumijevanje i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i vjerskim skupinama, i treba da unapređuje djelatnost Ujedinjenih nacija na održavanju mira.²

U UNESCO Konvenciji, članovi 4 i 5 definišu jednakost pristupu obrazovanja i promovišu slobodno i obavezno obrazovanje, da srednje i visoko obrazovanje budu jednako dostupni svima prema sposobnostima ali i osiguranje usavršavanja učitelja i profesora.

Pekinška konvencija takođe predstavlja izuzetan korak u postizanju ravnopravnosti polova. Neki od članova navode sljedeće: „Ženska prava jesu ljudska prava; jednaka prava, mogućnosti i pristup dobrima, ravnomjerna raspodjela odgovornosti u porodici između muškaraca i žena, kao i skladno partnerstvo među njima, od presudne su važnosti za njihovu dobrobit te za dobrobit njihovih porodica, kao i za učvršćivanje demokratije; preduzete su sve potrebne mjere kako bi se uklonili svi oblici diskriminacije žena i djevojčica i uklonile sve prepreke rodnoj ravnopravnosti te napretku i osnaživanju žena; podsticati muškarce na punopravno učestvovanje u svakom obliku djelovanja za ravnopravnost“.³

2. NACIONALNI OKVIR

2.1. Pravni akti na nivou BiH

U Bosni i Hercegovini garanti kataloga ljudskih prava u prvom redu su Ustav Bosne i Hercegovine, Ustav Republike Srpske, Ustav Federacije Bosne i Hercegovine te Ustav Brčko Distrikta. Ustav Bosne i Hercegovine osigurava sljedeće: „Bosna i Hercegovina i oba entiteta će osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda“. U tu svrhu postoji Komisija za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu, kao što je predviđeno u Aneksu 6 Opšteg okvirnog sporazuma. Prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima; Uživanje prava i sloboda, predviđenih u ovom članu ili u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I ovog Ustava, osigurano je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu

² https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/src1.pdf, pristupljeno 6. novembar, 2021, 19:30h (CET)

³ <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/declar.htm>, pristupljeno 8. novembar, 2021, 16:32 (CET)

kao što je pol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status”.⁴

U Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine taksativno su pobrojani svi Dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini.

U članu 38 Ustava Republike Srpske garantuje se pravo na obrazovanje: „Svako ima pravo na školovanje pod jednakim uslovima. Osnovno školovanje je obavezno i besplatno. Svakome je pod jednakim uslovima dostupno srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje. Građani mogu osnivati privatne škole, u skladu sa zakonom”.⁵

Član 15 Ustava Brčko Distrikta regulisao je pravo na obrazovanje na sljedeći način: „Svaka osoba u Distriktu ima jednako pravo na obrazovanje bez diskriminacije. Osnovno obrazovanje je obavezno i besplatno. Srednjoškolsko obrazovanje je besplatno, i može biti obavezno ukoliko je to predviđeno zakonima Distrikta. Privatne škole i akademske institucije mogu se osnivati u skladu sa zakonom”.⁶

Ustav Federacije BiH u Opštim odredbama ljudskih prava i osnovnih sloboda garantuje pravo na obrazovanje u članovima 2 i 5, ne razrađujući detaljno ovaj pojam.

Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini zabranjuje svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditet, starosna dob, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i pola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, polnih karakteristika, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogućiti ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života.

Nije nažalost čudno da se još uvijek vrtimo u istim krugovima sa istim zamkama koje se i dalje umnožavaju mimo naše volje i kontrole jer društvo onakvo kakvo jeste leži na čitavom spletu kulturološko - socijalnih pa i političkih naslijeđa koje je prvo potrebno prepoznati da bismo se s njima suočili. Međutim, školstvo, i uopšte obrazovanje, je područje gdje bi trebalo činiti bolje.

⁴ https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf

⁵ https://www.narodnaskupstinars.net/sites/default/files/upload/dokumenti/ustav/lat/ustav_republike_srpske.pdf

⁶ http://www.ohr.int/ohr_archive/statut-brko-distrikta-bosne-i-hercegovine-2/

Naime, porodično vaspitanje, osim onoga zaštitničkoga i emotivnoga elementa, na dijete, u vaspitnom smislu, prenosi i sve ostale preuzete obrasce koji, u suštini, predstavljaju očekivanja i navike uže ili šire društvene zajednice u kojoj pojedinac živi. Ti se obrasci temelje na različitim vrstama tradicija, na prihvaćenim ili ustaljenim modelima ponašanja, mogu biti pozitivni i izuzetno vrijedni u smislu formiranja budućega života djeteta, ali, isto tako, mogu biti i prilično negativni i štetni u smislu tvrdoglavog zadržavanja postojećeg i manjka potrebe prepoznavanja novog i različitog, ali, možda, boljeg.⁷

2.2. Pravni okvir u Bosni i Hercegovini

Još uvijek su prisutni stereotipi o ženskim i muškim poslovima, te nedostatak mehanizama za usklađivanje porodičnog i profesionalnog života, što je prepreka za veće učešće žena u radu i zapošljavanju. U Federaciji BiH naknade za vrijeme trajanja porodičnog/roditeljskog odsustva su neujednačene i zavise od prebivališta porodilje, odnosno od mjesta gdje se uplaćuju, a u Republici Srpskoj su naknade izjednačene bez obzira na mjesto prebivališta porodilje.⁸

Ključni ciljevi obrazovanja, danas u svijetu prepoznatljivi u sintagmi “društvo znanja”, u obrazovnim procesima, treba da razvijaju vrijednosti ljudskih, moralnih i etičkih shvatanja koja se prožimaju kroz sva životna područja. Tu energiju osnaživanja ljudskosti kroz primjerene etičke i moralne norme sistemski mogu obezbijediti obrazovni sistemi koji imaju definisane ciljeve obrazovanja kao vrijednosti u društvu koje teži njegovoj humanizaciji i očovječenju.⁹

U publikaciji „Rodne razlike u iskorištavanju prava i mogućnosti koje nudi društvo u Bosni i Hercegovini“, koju je 2015. godine izradila Svjetska banka u saradnji s Agencijom za statistiku BiH (BHAS), Zavodom za statistiku FBiH i Republičkim zavodom za statistiku Republike Srpske, navodi se da „postoje vidljive rodne razlike u satnici u korist muškaraca koje su primjetne na svim nivoima obrazovanja, u svim dobnim grupama, zanimanjima i industrijama“.¹⁰

⁷ Sobol, G. Ravnopravnost spolova u odgoju i obrazovanju, Obrazovanje za rodnu jednakost, urednici: Marcel Macelaru, Julijana Tešija, Ženska udruga “Izvor“ Tenja, str. 16.

⁸ Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period od 2018. do 2022. godine, str. 19.

⁹ Numanović, I. Numanović M., Etičnost i njene dimenzije, Živi vrijednosti – Globalni etos u lokalnom kontekstu BiH, uredile Zilka Spahić Šiljak, Melika Šahinović, Sarajevo, TPO Fondacija, 2018. str. 22.

¹⁰ *Ibidem*, str. 19

Razvoj ljudskih potencijala poseban je izazov za Bosnu i Hercegovinu. Obrazovanje stanovništva je na niskom nivou, s velikim razlikama u obrazovanju između muškaraca i žena, a postoji i raskorak između vještina i zahtjeva tržišta rada. Nadalje, osjetljive i teže zapošljive grupe poput Roma i lica s invaliditetom suočavaju se s posebnim izazovima u smislu socijalne uključenosti i integracije u tržište rada. Veliki porezi i otežan pristup kreditima uz administrativne barijere usporavaju razvoj malih i srednjih preduzeća. Tome u prilog ide i činjenica da su muškarci znatno češće nego žene vlasnici zemljišta, stambenih jedinica, poslovnih prostora, ili pokretne imovine, a ove nejednakosti su još izraženije u ruralnim sredinama.¹¹

Prema zakonskim propisima koji se odnose na sektor obrazovanja, u Bosni i Hercegovini ne postoji diskriminacija na osnovu pola. Veliki broj međunarodnih i domaćih dokumenata, od kojih je najvažnije istaći: Konvenciju UN-a o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena usvojenu 1979. godine, Konvenciju UN-a o pravima djeteta od 20. 11. 1989, Evropsku povelju o učešću mladih u životu na opštinskom i regionalnom nivou iz 1992. godine, Pekinšku deklaraciju i Platformu za akciju iz 1995. godine, Ustav Bosne i Hercegovine dio II. 3. (L), ustave entiteta, član 10. ZoRS BiH, te zakone iz oblasti obrazovanja u BiH, kojima se garantuje pravo na školovanje i obrazovanje bez ikakve diskriminacije na bilo kojem osnovu, pa i na osnovu pola. Potrebno je obratiti pažnju i na Preporuku Vijeća Evrope CM/Rec (2007)13 o rodno osviještenoj politici u obrazovanju i na Smjernice za suzbijanje diskriminacije žena i djevojaka u sportu date u Preporuci Vijeća Evrope 1701(2005).

U situacijama krize pravo na rodno osjetljivo obrazovanje je ključno pitanje i treba biti obezbijeđeno bez diskriminacije po bilo kojem osnovu. Državne vlasti, lokalne zajednice i humanitarne organizacije imaju dužnost da se pobrinu da svi ljudi imaju pristup obrazovnim aktivnostima. To podrazumijeva procjenu potreba i prioriteta grupa koje su isključene i onih sa drugačijim potrebama učenja u odnosu na specifičnosti konteksta. Potrebno je utvrditi i preduzeti korake da se isprave diskriminacijske politike i prakse kojima se ograničava pristup mogućnostima učenja. U kriznim kontekstima prepreke pristupu obrazovanju s kojima se susreću dječaci i djevojčice, mlade žene i muškarci, mogu biti značajne i složene. Procjene potreba i rodna analiza treba da se fokusiraju na utvrđivanje ovih prepreka i pružanje informacija za

¹¹*Ibidem*, str. 20.

moгуće strategije intervencije. Sam ovaj proces utvrđivanja potreba i prepreka može biti težak. Diskriminacija je tako ukorijenjena da je niko ne primjećuje i ne osporava. Neke grupe mogu biti podložne višestrukim preprekama pristupu obrazovanju, uključujući rod, onesposobljenje, jezik, i slično. Dopiranje do većinskih grupa može se smatrati prioritetom u situacijama ograničenih resursa i vremena.¹²

Okvirni zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u BiH, Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH i Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH čine pravni okvir o obrazovanju u BiH koji se primjenjuje na nivou države. Ovi zakoni takođe obavezuju institucije i obrazovne ustanove u FBiH (uključujući kantone), RS i BD BiH da primjenjuju i poštuju principe i norme utvrđene ovim zakonima i da osiguraju obrazovanje pod jednakim uslovima za sve učenike, te da osiguraju jednake mogućnosti za obrazovanje i mogućnost izbora na svim nivoima obrazovanja bez obzira na pol.

Sastavni dio obrazovnog sistema treba da bude i cjeloživotno učenje, otvoreno i dostupno svima, jer to doprinosi društveno-ekonomskoj revitalizaciji, većoj mogućnosti zapošljavanja i konkurentnosti na tržištu znanja, te povećanoj mobilnosti i profesionalnoj fleksibilnosti pojedinca.

Iako je jednak broj dječaka i djevojčica, žena i muškaraca uključen u proces obrazovanja u BiH, ograničene su mogućnosti napredovanja za djevojčice i žene i pristup pozicijama za koje su potrebne visoke kvalifikacije, prije svega zbog stereotipa koji se odnose na muška/ženska zanimanja i pitanja usklađivanja profesionalnog i porodičnog života. Posebnu pažnju zasluđuje pitanje obrazovanja pripadnika i pripadnica ranjivih (vulnerabilnih) grupa: nacionalnih manjina (posebno Roma), osoba iz ruralnih sredina, osoba s invaliditetom, izbjeglih i raseljenih, zbog brojnih prepreka s kojima se susreću. Prisutan je jaz u obrazovanju između žena iz urbanih, suburbanih i ruralnih sredina. Romi su, kao nacionalna manjina, neadekvatno obuhvaćeni obrazovanjem. Među ovom populacijom naglašena je visoka stopa nepismenih i mala stopa onih sa osnovnim, srednjim i visokim obrazovanjem.

Okvirni zakoni o osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju u BiH osiguravaju mogućnost za obrazovanje, nastavak školovanja i mogućnost izbora bez obzira na pol. U RS je usvojen Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, te zakoni o izmjenama i dopunama zakona o

¹² Rodna ravnopravnost u obrazovanju i kroz obrazovanje, INEE Džepni vodič za rodnu problematiku, UNHCR, 2010, str. 35.

osnovnom i srednjem vaspitanju i obrazovanju, kao i o zvanjima koja se stiču završetkom visokog obrazovanja. Izmjenama i dopunama ovih zakona usvojeni su standardi za ravnopravnost polova koji se odnose na ravnopravnu zastupljenost polova u organima odlučivanja, upotrebu rodno osjetljivog jezika, a propisane su teže povrede radnih dužnosti, između ostalog, u slučajevima seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja učenika, vršnjačkog nasilja, te nasilnog ponašanja prema učenicima, nastavnicima i ostalom radnom osoblju. U FBiH obrazovanje je regulisano zakonskim propisima na nivou kantona, te bi ovi zakoni trebali biti usklađeni s okvirnim zakonima u BiH.¹³

Prema popisu stanovništva iz 2013. godine, u Bosni i Hercegovini je 2,82% nepismenog stanovništva, od toga 4,76% žena starijih od 10 godina. Od ukupnog broja nepismenog stanovništva u dobnoj grupi od 60 do 70 godina je 15,03% žena, a u kategoriji preko 70 godina čak 49,1% žena.

Dostupni podaci pokazuju da procenat zastupljenosti djevojčica i djevojaka u predškolskom, osnovnom, srednjem i visokoškolskom obrazovanju nije značajno promijenjen u posljednjih pet godina. Prema podacima BHAS u publikaciji „Demografija i socijalne statistike: Statistika obrazovanja“ iz 2016. godine, u školskoj 2015/2016. obrazovnim procesom bilo je obuhvaćeno: u predškolskom obrazovanju 47,95% djevojčica; u osnovnim školama 48,55% učenica; u srednjim školama 49,91% učenica; u visokoškolskom obrazovanju upisanih studentica 54,20%, a diplomiralo 58,73%; žene su činile 59,58% magistara nauka i specijalista, te 45,4% doktora nauka.

U Bosni i Hercegovini ostvaren je rodni paritet u predškolskom, osnovnom, srednjoškolskom i visokom obrazovanju, dok su žene većina kada je u pitanju sticanje magistarskog zvanja. Ujednačenost postoji i kada je u pitanju zvanje doktora nauka. Međutim, na visokim akademskim i istraživačkim te upravljačkim pozicijama dominiraju muškarci, zbog čega se može reći da je u Bosni i Hercegovini prisutan fenomen „staklenog stropa“.

Takođe, podaci BHAS iz 2016. godine o učešću žena u nastavnom i predavačkom kadru pokazuju da su žene zastupljenije na svim nivoima obrazovanja, osim u visokoškolskim ustanovama. Učešće muškaraca kao predavača povećava se s porastom nivoa obrazovanja: žene čine 92,54% od ukupnog broja zaposlenih u predškolskim ustanovama, 71,22% zaposlenog

¹³ *Ibidem*, str. 22

osoblja u osnovnim školama, 59,85% nastavnog osoblja u srednjim školama kao i 43,58% od ukupnog broja nastavnog kadra na visokoškolskim ustanovama.

Postoje razlike u zastupljenosti muškaraca i žena u okviru određenih kategorija obrazovanja. Žene predstavljaju većinu u zdravstvenim oblastima (farmacija, stomatologija, medicina) i jezičkim studijima. U poređenju s tim, samo 10% žena obrazuje se u oblastima kao što su mašinstvo i elektrotehnika, a manje od 25% uključeno je u oblasti kao što su: fizička kultura, drumski saobraćaj, kriminalistika i rudarstvo. Oblasti koje imaju približno isti broj muškaraca i žena su: pravo, ekonomija, arhitektura i biotehničke nauke. Ovakve razlike u profiliranju zanimanja direktno utiču i na stanje na tržištu rada, te je potrebno uticati na promjene stereotipnog shvatanja zanimanja, što bi omogućilo ravnopravnu zastupljenost na tržištu rada.¹⁴

Jedan od važnih preduslova za usklađivanje profesionalnog i privatnog života je postojanje adekvatnih servisa za brigu o djeci u predškolskom uzrastu. Zbog nedostatka predškolskih ustanova u BiH tek svako šesto dijete obuhvaćeno je predškolskim vaspitanjem što, uz ostalo, negativno utiče na ekonomski potencijal žena koje se, u nedostatku usluga predškolskog vaspitanja, tradicionalno brinu za čuvanje djece.

U tom smislu referentan je podatak o broju predškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini, kojih je u školskoj 2016/2017. godini bilo 332, sa 24.918 upisane djece (11.832 djevojčice). U odnosu na prethodnu školsku godinu, broj predškolskih ustanova veći je za 4,7%, pri čemu je i broj djece korisnika predškolskih ustanova porastao za 8,8 %, a broj zaposlenih veći je za 7,2%.

Osnovni cilj koji se želi postići predviđenim mjerama je stvaranje jednakih mogućnosti i pristupa obrazovanju za djevojčice i dječake, žene i muškarce u bilo kojoj životnoj dobi, uključujući pripadnike i pripadnice vulnerabilnih grupa, na bilo kojem području (ruralno/urbano) i sa istim perspektivama za budući profesionalni život.¹⁵

2.3. Postupci za zaštitu od diskriminacije

Prema Zakonu o zabrani diskriminacije u BiH zaštita od diskriminacije se ostvaruje putem sudskih i upravnih postupaka. Sud i drugi organi primjenjuju načelo hitnosti u svim postupcima u kojima se ispituju tvrdnje o počinjenoj diskriminaciji. U skladu s opštim pravilima postupka,

¹⁴ Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period od 2018. do 2022. godine, str. 23.

¹⁵ *Ibidem*, str. 23.

sud i drugi organi dužni su da preduzmu sve neophodne mjere kojima će se osigurati da se postupci u kojima se ispituju tvrdnje o počinjenoj diskriminaciji provedu hitno i okončaju u najkraćem mogućem roku. U slučajevima u kojima povreda prava na jednako postupanje proizilazi iz upravnog akta, žalba u upravnom postupku i eventualno pokretanje upravnog spora na osnovu zaštite od diskriminacije, a kojom se zahtijeva poništenje takvog upravnog akta, neće spriječiti svako lice ili grupu lica koja smatraju da su diskriminirana, da pokrene sudski postupak za zaštitu od diskriminacije. Svi konkretni zahtjevi navedeni u članu 12 Zakona o zabrani diskriminacije, kao pojedinačni ili zajednički, mogu se tražiti u svrhu podnošenja tužbe u parničnom postupku.

Centralna institucija nadležna za zaštitu od diskriminacije je Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine. Ombudsmen Bosne i Hercegovine pri izradi redovnih izvještaja, mišljenja i preporuka o pojavama diskriminacije saraduje s organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i promovisanjem ljudskih prava i organizacijama koje se bave zaštitom prava grupa izloženih visokom riziku diskriminacije. Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine pruža pomoć licima ili grupama lica koja se obraćaju međunarodnim tijelima za zaštitu od diskriminacije u davanju uputstava, savjeta, konsultacija u toku postupka, prijedloga i preporuka. Institucija Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine će u svrhu ostvarivanja svoje nadležnosti uspostaviti poseban odjel koji bi isključivo razmatrao predmete navodne diskriminacije u pogledu postupanja javnih tijela na nivou države, entiteta, kantona i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, općinskih institucija i tijela, te pravnih lica s javnim ovlaštenjima, kao i postupanje svih pravnih i fizičkih lica, u svim oblastima života.

ZAKLJUČAK

Pravni okvir ravnopravnosti polova u sistemu obrazovanja u Bosni i Hercegovini je postignut. Okvirni zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u BiH, Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH i Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH čine pravni okvir o obrazovanju u BiH koji se primjenjuje na nivou države. Ratifikacija brojnih međunarodnih konvencija i donošenje zakona u skladu sa navedenim konvencijama koji teže ukidanju svih oblika diskriminacije po bilo kojem osnovu su svakako odličan korak ka izjednačavanju *de facto* i *de iure* stanja – iako je taj jaz, gledajući statistiku, u opadanju. Postignuti su značajni napori u izjednačavanju pristupa obrazovanju ako se napravi istorijski presjek u posljednjih 50 godina kada je mali broj žena imao mogućnost visokog obrazovanja.

Postupci za zaštitu od diskriminacije su svakako bitna poluga zaštite u 21. vijeku, i činjenica da imaju karakter hitnih postupaka mnogo govori o njihovoj važnosti. Smatram da se ove mogućnosti nedovoljno koriste iz razloga koji karakterišu mentalitet građana Bosne i Hercegovine, straha od nemogućnosti pronalaska adekvatnog posla, osude okoline i sličnih situacija. Promovisanje rodne jednakosti putem raznih konferencija, seminara i radionica bi doprinijelo saznanjima o pravima i postupcima zaštite od diskriminacije ali samo ako to podrazumijeva zadiranje u samu srž problema a ne površno i formalnopravno pokrivenu i obrađenu temu. Ono što bih svakako voljela da navedem kao zaključak je i činjenica da je posljednjih godina prisutan porast trenda razmjene učenika i studenata što svakako doprinosi kvalitetu obrazovanja i pružanju različitih mogućnosti za edukacijske prilike mladih ljudi, kako bi po povratku u Bosnu i Hercegovinu implementirali usvojeno znanje na sva važna pitanja u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

1. Macelaru V. Marcel, Jednakost u obrazovanju – relacijska perspektiva, Obrazovanje za rodnu jednakost, urednici: Marcel Macelaru, Julijana Tešija, Ženska udruga “Izvor“ Tenja
2. Numanović, I. Numanović M., Etičnost i njene dimenzije, Živi vrijednosti – Globalni etos u lokalnom kontekstu BiH, uredile Zilka Spahić Šiljak, Melika Šahinović, Sarajevo, TPO Fondacija, 2018
3. Sobol, G. Ravnopravnost spolova u odgoju i obrazovanju, Obrazovanje za rodnu jednakost, urednici: Marcel Macelaru, Julijana Tešija, Ženska udruga “Izvor“ Tenja
4. Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period od 2018. do 2022. godine
5. Rodna ravnopravnost u obrazovanju i kroz obrazovanje, INEE Džepni vodič za rodnu problematiku, UNHCR, 2010
6. https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/src1.pdf, pristupljeno 6. Novembar, 2021, 19:30h (CET)
7. <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/declar.htm>, pristupljeno 8. Novembar, 2021, 16:32 (CET)
8. https://www.ustavisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf
9. https://www.narodnaskupstinars.net/sites/default/files/upload/dokumenti/ustav/lat/ustav_republike_srpske.pdf
10. http://www.ohr.int/ohr_archive/statut-brko-distrikta-bosne-i-hercegovine-2/

